

ਮੇਰੀ ਦੋਸਤ ਨਿਸ਼ਾ ਦਾ ਘਰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਉਹ ਫ਼ਰਸ਼ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ਼ ਰੰਗੀਲੀ ਬਣਾ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਸਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਦੇ ਜਨਮਦਿਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਬਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਨਾਲ਼ ਘਰ ਨੂੰ ਸਜਾਇਆ ਸੀ।

ਕਿਰਿਆ-3 : ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਸਜਾਵਟ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਮਾਨ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾਉ।

ਅਧਿਆਪਕ — ਕੀ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ?

ਬੰਟੀ — ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੁੱਤਾ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ਼ ਬਹੁਤ ਖੇਡਦਾ ਹਾਂ।

ਅਧਿਆਪਕ—ਬੇਟਾ, ਗਾਂ, ਮੱਝ, ਕੁੱਤਾ, ਬਲਦ, ਉਠ, ਮੁਰਗੀਆਂ ਅਤੇ ਬੱਕਰੀਆਂ ਵਰਗੇ ਜਾਨਵਰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਭ ਪਾਲਤੂ ਜਾਨਵਰ ਹਨ। ਚੂਹੇ ਵਰਗੇ ਜਾਨਵਰ ਖੁੱਡਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਰਾਤ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਖਾਣ ਲਈ ਬਾਹਰ ਨਿੱਕਲਦੇ ਹਨ। ਕਾਕਰੋਚ, ਚਮਗਿੱਦੜ ਅਤੇ ਉੱਲੂ ਵਰਗੇ ਜਾਨਵਰ ਕੇਵਲ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਾਲਤੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਗੱਲਾਂ

- ਘਰ ਸਾਨੂੰ ਗਰਮੀ, ਸਰਦੀ, ਮੀਂਹ, ਹਨੇਰੀ, ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਘਰ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪੱਕਾ ਘਰ, ਕੱਚਾ ਘਰ, ਅਸਥਾਈ ਘਰ।
- ਪੱਕੇ ਘਰ ਲਈ ਇੱਟਾਂ, ਸੀਮਿੰਟ, ਲੋਹਾ, ਪੱਥਰ ਆਦਿ ਸਮੱਗਰੀ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਕੱਚੇ ਘਰ ਲਈ ਗਾਰਾ, ਘਾਹ-ਫੂਸ ਤੇ ਲੱਕੜ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਘਰ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰਾ ਤੇ ਹਵਾਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਕੂੜਾ-ਕਰਕਟ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੂੜੇਦਾਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੁੱਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 4. ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ?

.....
.....

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 5. ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪਾਲਤੂ ਜਾਨਵਰ ਹੈ ? ਜੇ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।

.....
.....

6. ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ—

(ਖਿੜਕੀਆਂ, ਗਾਰੇ, ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰਾ, ਘਰ, ਜੰਗਲਾਂ)

- (ੳ) ਅਸੀਂ ਜਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
(ਅ) ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।
(ੲ) ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਰੌਸ਼ਨਦਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।
(ਸ) ਸਾਡਾ ਘਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
(ਹ) ਕੱਚਾ ਘਰ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਤੋਂ ਬਣਿਆਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

7. ਠੀਕ ਉੱਤਰ ਅੱਗੇ ਸਹੀ (✓) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ—

(ੳ) ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਘਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ—

ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰਾ ਤੇ ਹਵਾਦਾਰ

ਗੰਦਾ ਤੇ ਬੰਦ

ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ

(ਅ) ਕੱਚਾ ਘਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—

ਇੱਟਾਂ, ਸੀਮਿੰਟ, ਰੇਤਾ

ਘਾਹ-ਫੂਸ, ਗਾਰਾ ਤੇ ਲੱਕੜ ਆਦਿ

ਕੱਪੜੇ, ਬਾਂਸ

- (ੲ) ਗੱਡੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ—
 ਪੱਕੇ ਘਰ
 ਕੱਚੇ ਘਰ
 ਅਸਥਾਈ ਘਰ
- (ਸ) ਕੂੜਾ-ਕਰਕਟ ਸੁੱਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ—
 ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਕੂੜੇਦਾਨ ਵਿੱਚ ਗਲੀ ਵਿੱਚ
- (ਹ) ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ—
 ਡਾਕਟਰ ਮਿਸਤਰੀ ਵਕੀਲ

8. ਸਹੀ (✓) ਜਾਂ ਗਲਤ (×) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਉ।

- (ੳ) ਪੱਕਾ ਘਰ ਘਾਹ-ਫੂਸ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- (ਅ) ਕੱਚੇ ਘਰ ਠੰਢੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- (ੲ) ਸਿਪਾਹੀ ਕੈਂਪ ਲਾਉਣ ਸਮੇਂ ਪੱਕੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
- (ਸ) ਹਾਊਸਬੋਟ ਪਾਣੀ ਉੱਪਰ ਤੈਰਨ ਵਾਲਾ ਘਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- (ਹ) ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਈ ਲੋਕ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

9. ਮਿਲਾਨ ਕਰੋ—

ਜਾਨਵਰ	ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ
(ੳ) ਸ਼ੇਰ	ਖੁੱਡ
(ਅ) ਚੂਹਾ	ਗੁਫਾ
(ੲ) ਘੋੜਾ	ਵਾੜਾ
(ਸ) ਮੱਛੀ	ਤਬੇਲਾ
(ਹ) ਮੱਝ	ਪਾਣੀ

ਸਾਡਾ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ

ਲਵਲੀ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇੱਕ ਪਾਰਕ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਹਰਮਨ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਖੇਡਣ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਪਰੰਤੂ ਹਰਮਨ ਉਸਦਾ ਘਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਹਰਮਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਲਵਲੀ ਨਾਲ ਫੋਨ ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਵਾਈ। ਹਰਮਨ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਲਵਲੀ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਗੁਆਂਢ ਵਿੱਚ ਕੀ-ਕੀ ਹੈ ?” ਲਵਲੀ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਅੰਕਲ ਜੀ, ਇਹ ਗੁਆਂਢ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?”

ਹਰਮਨ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ, “ਬੇਟਾ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਰਿਵਾਰ ਸਾਡੇ ਗੁਆਂਢੀ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਰ ਇਮਾਰਤਾਂ ਜਿਵੇਂ- ਹਸਪਤਾਲ, ਸਕੂਲ, ਡਾਕਖਾਨਾ, ਬਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਆਦਿ ਸਾਡਾ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਹਨ।” ਲਵਲੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਅੰਕਲ ਜੀ, ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆ। ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਾਰਕ, ਹਸਪਤਾਲ, ਬਜ਼ਾਰ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ ਹੈ।”

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 1. ਗੁਆਂਢ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

.....

.....

ਕਿਰਿਆ-1 : ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਢ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ।

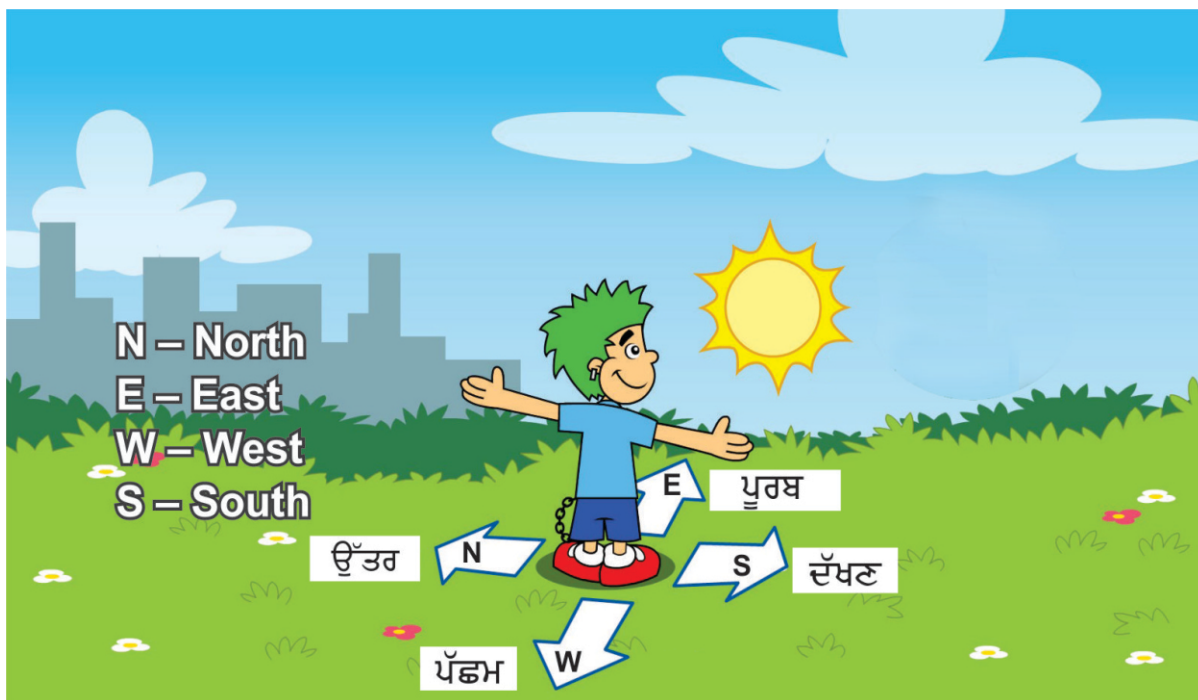
ਹਰਮਨ ਨੂੰ ਪਾਰਕ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ 15 ਮਿੰਟ ਲੱਗੇ। ਹਰਮਨ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਲਵਲੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਦੋਵੇਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਖੇਡ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਲਵਲੀ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਲਵਲੀ ਦੇ ਮੰਮੀ ਉਸ ਦੇ ਭਰਾ ਬੰਟੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾ ਰਹੇ ਸੀ। ਲਵਲੀ ਅਤੇ ਹਰਮਨ ਵੀ ਸੁਣਨ ਲੱਗ ਪਏ। “ਬੰਟੀ! ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾਣਾ

ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ਼ ਰਸਤਾ ਲੱਭ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।”
ਮੰਮੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ।

ਹਰਮਨ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਕਿਵੇਂ ਚਲਦਾ ਹੈ?”

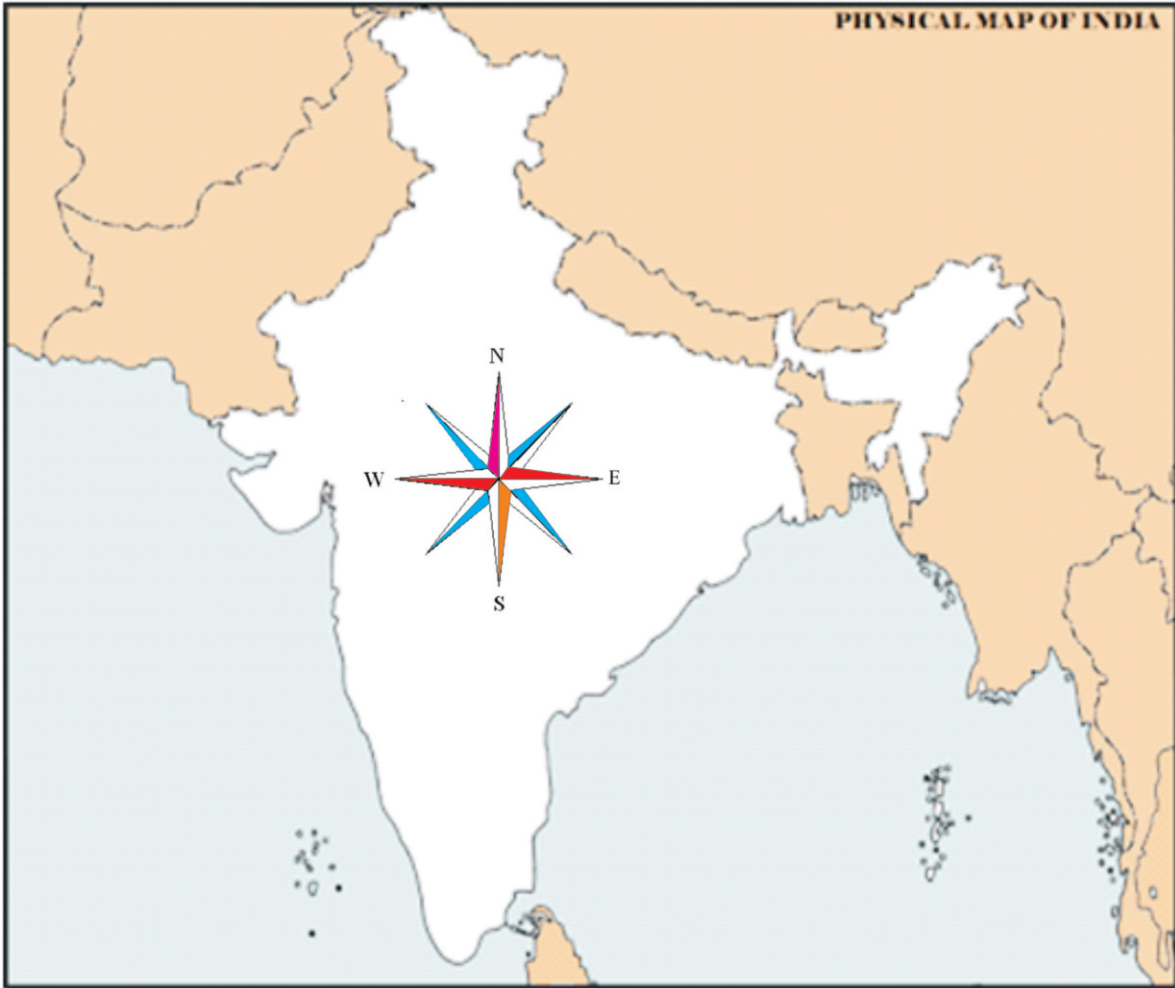
ਲਵਲੀ ਦੇ ਮੰਮੀ ਬੋਲੇ, “ਬੱਚਿਓ! ਚਾਰ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ-ਉੱਤਰ, ਦੱਖਣ, ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਪੱਛਮ। ਸੂਰਜ ਸਾਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।” “ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਮੰਮੀ ਜੀ” ਬੰਟੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। “ਬੱਚਿਓ! ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਓ। ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ, ਪਿੱਛੇ ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ, ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਤੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਨਕਸ਼ੇ ਤੇ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੁਝ ਵੀ ਦਿਖਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।” ਮੰਮੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਦੇ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਉੱਤਰ, ਥੱਲੇ ਵੱਲ ਦੱਖਣ, ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਪੱਛਮ ਹੈ।”

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 2. ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੋ ?

.....
.....

“ਕੀ ਨਕਸ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਪਿੰਡ-ਸ਼ਹਿਰ ਵੀ ਲੱਭ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?” ਹਰਮਨ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। “ਹਾਂ! ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਪਿੰਡ-ਸ਼ਹਿਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਾਡੇ ਗੁਆਂਢੀ ਪਿੰਡ-ਸ਼ਹਿਰ, ਤਹਿਸੀਲ, ਰਾਜ ਵੀ ਪਤਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।” ਬੰਟੀ ਦੇ ਮੰਮੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ

“ਮੰਮੀ ਜੀ! ਗੁਆਂਢੀ ਪਿੰਡ ਤਾਂ ਸਮਝ ਗਿਆ ਪਰ ਇਹ ਤਹਿਸੀਲ, ਰਾਜ ਕੀ ਹੈ ?” ਲਵਲੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।” “ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਤਹਿਸੀਲ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇੱਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਮਿਲ ਕੇ ਇੱਕ ਰਾਜ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਮਿਲਕੇ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।” ਮੰਮੀ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ।

ਰੇਖਾ ਚਿੱਤਰ

ਪਿੰਡ —→ ਤਹਿਸੀਲ —→ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ —→ ਰਾਜ —→ ਦੇਸ਼

3. ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ—

- ੳ. ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।
- ਅ. ਸਾਡੀ ਤਹਿਸੀਲ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।
- ੲ. ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

- ਸ. ਸਾਡੇ ਰਾਜ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।
 ਹ. ਸਾਡੇ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ।
 ਕ. ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ।
 ਖ. ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ।

ਕਿਰਿਆ—2 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਗੁਆਂਢੀ ਪਿੰਡਾਂ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ।

ਕਿਰਿਆ—3 ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਚਾਰੋਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀ-ਕੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਵੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾਓ।

ਹਰਮਨ ਨੂੰ ਲਵਲੀ ਦਾ ਘਰ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਆਇਆ। “ਆਂਟੀ ਜੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਫ਼ਾਈ ਹੈ। ਕਾਸ਼! ਸਾਡਾ ਘਰ ਵੀ ਇੱਥੇ ਹੁੰਦਾ” ਹਰਮਨ ਨੇ ਕਿਹਾ। “ਬੇਟਾ, ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਘਰ ਅਤੇ ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸੋਹਣਾ ਤਾਂ ਲਗਦਾ ਹੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਸਾਫ਼ ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ,” ਮੰਮੀ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ।

ਕਿਰਿਆ — 4 ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸਾਫ਼-ਸਫ਼ਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਆਦਤ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਟੀਮਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਸੌਂਪੀਆਂ ਜਾਣ।

ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਗੱਲਾਂ

- ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਘਰ ਅਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸਾਡਾ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਹਨ।
- ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਚਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ-ਉੱਤਰ, ਦੱਖਣ, ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਪੱਛਮ।
- ਸੂਰਜ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿੱਕਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਛਿਪਦਾ ਹੈ।
- ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

4. ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਸਾਹਮਣੇ (✓) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ—

(ੳ) ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ—

ਦੋ ਚਾਰ ਪੰਜ

(ਅ) ਸੂਰਜ ਕਿਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿੱਕਲਦਾ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ ਦੱਖਣ ਪੂਰਬ

(ੲ) ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਦੇ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਕਿਹੜੀ ਦਿਸ਼ਾ ਹੈ—

ਪੂਰਬ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ

(ਸ) ਕਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਤਹਿਸੀਲ ਬਣਦੀ ਹੈ—

ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ

(ਹ) ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਣ ਨਾਲ਼ ਅਸੀਂ ਸਰੀਰਕ ਪੱਖੋਂ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ—

ਤੰਦਰੁਸਤ ਬਿਮਾਰ ਉਦਾਸ

5. ਸਹੀ (✓) ਜਾਂ ਗਲਤ (×) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ—

(ੳ) ਸੂਰਜ ਸਾਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ।

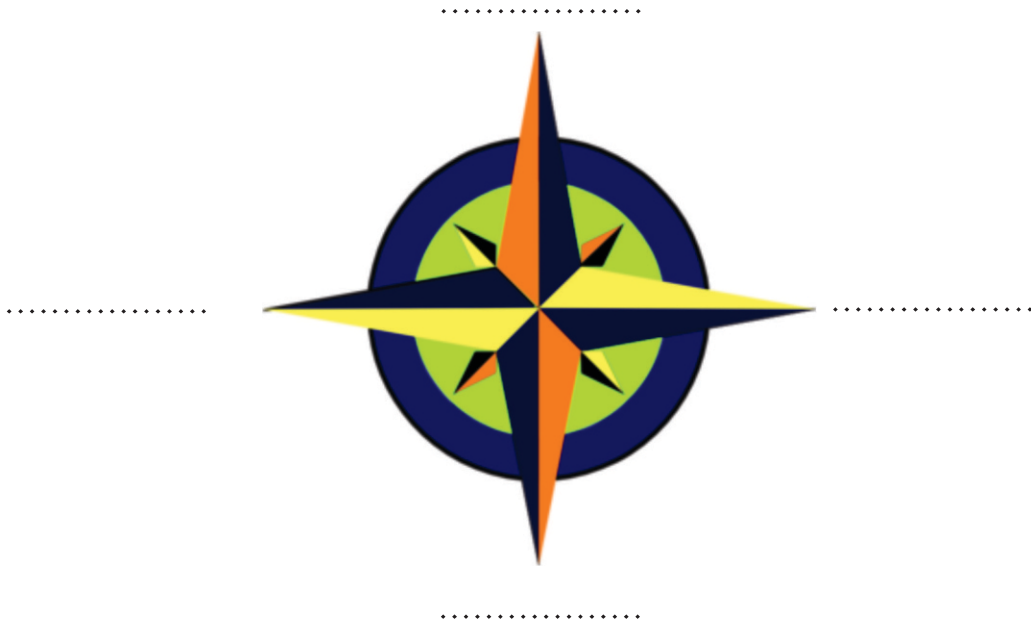
(ਅ) ਕਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਤਹਿਸੀਲ ਬਣਦੀ ਹੈ।

(ੲ) ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਸਫ਼ਾਈ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(ਸ) ਸੂਰਜ ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿੱਕਲਦਾ ਹੈ।

(ਹ) ਗੁਆਂਢ ਸਾਡੇ ਘਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

6. ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।

7. ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ—

(ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ, ਪੱਛਮ, ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰਾ, ਪਰਿਵਾਰ, ਰਾਜਾਂ)

(ੳ) ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

(ਅ) ਕਈ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ।

(ੲ) ਕਈ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਰਾਜ ਬਣਦਾ ਹੈ।

(ਸ) ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(ਹ) ਸੂਰਜ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਛਿਪਦਾ ਹੈ।

8. ਸਹੀ ਮਿਲਾਨ ਕਰੋ—

(ੳ)

ਭਾਰਤ

ਪੰਜਾਬ

ਪਟਿਆਲਾ

(ਅ)

ਰਾਜ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ

ਦੇਸ਼

9. ਮਿਲਾਨ ਕਰੋ—

ਡਾਕਖਾਨਾ

ਹਸਪਤਾਲ

ਸਕੂਲ

ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ

ਬੈਂਕ

ਪੰਚਾਇਤ ਘਰ

ਸੁਰੱਖਿਆ

ਚਿੱਠੀ-ਪੱਤਰ

ਇਲਾਜ

ਸਿੱਖਿਆ

ਪਿੰਡ ਦੇ ਮਸਲੇ

ਪੈਸੇ ਦਾ ਲੈਣ-ਦੇਣ

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ — ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਗੱਲਾਂ

- ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਅਨੇਕ ਸ੍ਰੋਤ ਹਨ।
- ਪਾਣੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸ੍ਰੋਤ ਵਰਖਾ ਹੈ।
- ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਵਰਖਾ ਦਾ ਪਾਣੀ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਬਰਫ਼ਬਾਰੀ ਵੀ ਵਰਖਾ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ।
- ਸਤਰੰਗੀ ਪੀਂਘ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਣਦੀ ਹੈ।
- ਘਰ ਅਤੇ ਗੱਡੀਆਂ ਧੋਣ ਨਾਲ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

6. ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂ ਭਰੋ।

(ਵਾਟਰ-ਵਰਕਸ, ਮੱਛੀਆਂ, ਵਰਖਾ, ਸਮੁੰਦਰ, ਸੱਤ)

- (ੳ) ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸ੍ਰੋਤ..... ਹੈ।
- (ਅ) ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਟੂਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
- (ੲ) ਸਤਰੰਗੀ ਪੀਂਘ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- (ਸ) ਦਰਿਆ ਆਖਿਰ ਵਿੱਚ ਮਿਲ਼ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- (ਹ) ਤਲਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਾਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

7. ਸਹੀ (✓) ਜਾਂ ਗਲਤ (×) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ—

- (ੳ) ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੈ।
- (ਅ) ਸਤਰੰਗੀ ਪੀਂਘ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣਦੀ ਹੈ।

(ੲ) ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਵਰਖਾ ਦਾ ਪਾਣੀ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ਸ) ਭੂ-ਜਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(ਹ) ਸਤਰੰਗੀ ਪੀਂਘ ਸੂਰਜ ਵੱਲ ਵੇਖਣ 'ਤੇ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

8. ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਅੱਗੇ (✓) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ—

(ੳ) ਕਾਲੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਕਾਲੇ ਰੋੜ, ਵਰਸਾ ਦੇ ਜ਼ੋਰੋ-ਜ਼ੋਰ।

ਫੁੱਲ ਮੀਂਹ ਬਰਫ

(ਅ) ਸਤਰੰਗੀ ਪੀਂਘ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ?

ਲਾਲ ਪੀਲਾ ਗੁਲਾਬੀ

(ੲ) ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਮੁੱਖ ਨਦੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ?

ਗੰਗਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਰਮਦਾ

(ਸ) ਧਰਤੀ ਹੇਠਾਂ ਪਾਣੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਣ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ?

10 ਸਾਲ 100 ਸਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ

(ਹ) ਕਿਹੜਾ ਦਰਿਆ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਨਹੀਂ ਲੰਘਦਾ ?

ਜਮੁਨਾ ਰਾਵੀ ਬਿਆਸ

9. ਸਤਰੰਗੀ ਪੀਂਘ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾ ਕੇ ਸਹੀ ਤਰਤੀਬ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਭਰੋ—

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਟੂਰ

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਤੇ ਅਮਨ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ, ਫੇਜ਼ 3ਬੀ-1, (ਮੋਹਾਲੀ) ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਰਿਸ਼ਮਾ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਟੂਰ 'ਤੇ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਮਨ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ, ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਦੁੱਖ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦਾ ਸੱਭ ਤੋਂ ਗੂੜ੍ਹਾ ਮਿੱਤਰ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਬੁਖਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਮਨ ਨੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਟੂਰ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਵੇਗਾ। ਅਮਨ ਸਾਰੀ ਜਮਾਤ ਨਾਲ ਟੂਰ 'ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਟੂਰ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਉਹ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ। ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅਮਨ ਕੋਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਉਤਸੁਕ ਸੀ।

ਸੁਖਵਿੰਦਰ — ਅਮਨ, ਤੁਸੀਂ ਕਦੋਂ ਵਾਪਸ ਆਏ।

ਅਮਨ — ਅਸੀਂ ਕੱਲ੍ਹ ਦੁਪਹਿਰ ਬਾਅਦ ਵਾਪਸ ਪਰਤੇ ਸੀ।

ਸੁਖਵਿੰਦਰ — ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਸਾਧਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ?

ਅਮਨ — ਮੋਹਾਲੀ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਗਭਗ 240 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਹੈ। ਰਿਸ਼ਮਾ ਮੈਡਮ ਨੇ ਕੱਲ੍ਹ ਹੀ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਛੋਟੀ ਦੂਰੀ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਸਾਈਕਲ, ਰਿਕਸ਼ਾ ਅਤੇ ਆਟੋ ਰਿਕਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਲੰਬੀ ਦੂਰੀ ਲਈ ਕਾਰ, ਜੀਪ, ਬੱਸ, ਰੇਲਗੱਡੀ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰੇਲਗੱਡੀ ਰਾਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਰੇਲ-ਗੱਡੀ ਰਾਹੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗਏ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਈ ਰੇਲਗੱਡੀ ਸਵੇਰੇ ਸੱਤ ਵਜੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਸਕੂਟਰ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਛੱਡ ਆਏ ਸਨ।

ਇੱਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਜਾਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਥਾਨਾਂ ਉੱਪਰ ਜਾਣ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਾਧਨ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਓ ਆਪਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੀਏ।

1. 2. 3.
4. 5. 6.

ਸੁਖਵਿੰਦਰ—ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕੀਤਾ ?

ਅਮਨ— ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਭੀੜ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਪਲੇਟਫਾਰਮ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਗੱਡੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕੀਤੀ। ਕੁੱਝ ਲੋਕ ਚਾਹ ਸਟਾਲ ਤੋਂ ਚਾਹ ਪੀ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੁੱਝ ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵੇਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਚਹਿਲ-ਪਹਿਲ ਸੀ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਲਈ ਵੀਲ ਚੇਅਰ ਦਾ ਵੀ ਖ਼ਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ।

ਆਪਣੇ ਨਾਨਾ-ਨਾਨੀ ਜਾਂ ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਆਉਣ-ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ?

ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ— ਇਹ ਇੱਕ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ। ਲੋਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਬਹੁਤ ਕਲਪਨਾਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਖ਼ੁਦ ਲਿਖਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਵਿਅਕਤੀ	ਕੰਮ	ਵਿਅਕਤੀ	ਕੰਮ
1.		4.	
2.		5.	
3.		6.	

ਸੁਖਵਿੰਦਰ—ਫਿਰ ਗੱਡੀ ਕਦੋਂ ਆਈ ?

ਅਮਨ— ਗੱਡੀ ਠੀਕ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਆ ਗਈ। ਸਾਡਾ ਡੱਬਾ ਡੀ-5 ਸੀ। ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਪੜ੍ਹੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਸਫ਼ਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੀ।

ਸੁਖਵਿੰਦਰ—ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉਤਸੁਕਤਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਛੇਤੀ ਦੱਸੋ ਅੱਗੇ ਕੀ ਹੋਇਆ ?

ਅਮਨ— ਹਾਂ, ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖੇਤ ਅਤੇ ਵਾਹਨ ਵੇਖੇ। ਬਾਹਰ ਵੇਖਣ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਰੁੱਖ ਭੱਜ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਟ੍ਰੈਕਟਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੀ ਬਲਦ ਗੱਡੀ ਵੀ ਲਿਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੋਧੀ ਆਪਣੇ ਸਾਈਕਲਾਂ 'ਤੇ ਡੋਨੇ (ਢੋਲ) ਲੱਦ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਸਵੇਰੇ ਸਾਢੇ ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਕਿਰਿਆ-1 : ਪੁਰਾਣੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਜਾਂ ਰਸਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਕੱਟ ਕੇ ਇੱਥੇ ਚਿਪਕਾਉ ਅਤੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।

ਸੁਖਵਿੰਦਰ — ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿੱਥੇ ਗਏ ?

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ

ਅਮਨ — ਰਿਸ਼ਮਾ ਮੈਡਮ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੱਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਟੋ ਰਿਕਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਟੋ ਰਿਕਸ਼ਾ ਵਾਲਾ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਲੇ ਗੇਟ ਲੈ ਗਿਆ। ਉੱਥੋਂ ਅਸੀਂ ਤਾਂਗੇ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਟਾਊਨ ਹਾਲ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਪੈਦਲ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਏ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤਾਂ ਸਨ। ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ.ਅੰਬੇਡਕਰ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੁੱਤ ਵੀ ਸਨ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸਕਰੀਨ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਿਸ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸੁਖਵਿੰਦਰ — ਤੁਸੀਂ ਉੱਥੇ ਪੈਦਲ ਕਿਉਂ ਗਏ ?

ਅਮਨ — ਮੈਡਮ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੈਟਰੋਲ ਅਤੇ ਡੀਜ਼ਲ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਵਾਹਨਾਂ ਕਰਕੇ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵੀ ਇਸਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਅਛੂਤਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਧੂੰਏਂ ਤੋਂ ਫੈਲਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਟਾਊਨ ਹਾਲ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਾਹਨ ਦੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ।

ਸੁਖਵਿੰਦਰ — ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਗੱਲ ਹੈ, ਅੱਛਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਕਿੱਥੇ ਰੱਖਿਆ ?

ਅਮਨ — ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਕਾਰ ਪਾਰਕਿੰਗ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬਣੀ ਸਰਾਂ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰੇ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜੇ। ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਗਏ। ਪਰਿਕਰਮਾ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਦੁੱਖਭੰਜਨੀ ਬੇਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਕੀਤੇ।

ਸੁਖਵਿੰਦਰ — ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਲੰਗਰ ਵੀ ਛਕਿਆ ?

ਅਮਨ — ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਲੰਗਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਲੰਗਰ ਛਕਿਆ। ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸਮੂਹਿਕ ਰਸੋਈ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਲੰਗਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਤੋਂ ਇੱਕ ਥਾਂ ਬੈਠ ਕੇ ਲੰਗਰ ਛਕਦੇ ਹਨ।

ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਉਪਰੰਤ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬਾਗ ਵੇਖਣ ਲਈ ਗਏ। ਇੱਥੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬਾਗ

- ਸੁਖਵਿੰਦਰ** — ਕੀ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਵਾਪਸ ਸਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ?
- ਅਮਨ** — ਨਹੀਂ, ਅਧਿਆਪਕ ਜੀ ਨੇ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਰਿਕਸ਼ੇ ਦਿਖਾਏ। ਇਹ ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਚਾਰਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸ਼ੋਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਸੁਖਵਿੰਦਰ** — ਤੁਸੀ ਉੱਥੇ ਹੋਰ ਕੀ ਦੇਖਿਆ ? ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਗਏ ?
- ਅਮਨ** — ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੈਰ ਸਪਾਟਾ ਮਹਿਕਮੇ ਵਲੋਂ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਲਈ ਚਲਾਈ ਗਈ ਸਪੈਸ਼ਲ ਟੂਰਿਸਟ ਡਬਲ ਡੈੱਕਰ ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦੁਰਗਿਆਨਾ ਮੰਦਿਰ, ਕਿਲ੍ਹਾ ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੈਨੋਰਮਾ ਦੇਖਣ ਲਈ ਗਏ। ਜਿਸ ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਬੈਠੇ ਉਹ ਦੋ ਮੰਜ਼ਿਲਾ ਸੀ ਤੇ ਉਪਰਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਕੋਈ ਛੱਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬਜ਼ਾਰ ਵੀ ਦੇਖੇ।

ਡਬਲ ਡੈੱਕਰ ਬੱਸ